

ילדות ונעורים

כל שבעת האחים והאחיות שקדמו לי, נשלחו לבתי ספר יהודיים. כשהגיע תורי, נשלחתי לבית ספר כללי ("גרופו אַסקוֹלָר"). המוסד האיכותי הזה היה מקבל ללימוד-חינם מספר מצומצם של תלמידים ששמרו על רמת ציונים גבוהה, ואני זכיתי להיות אחד מהם. לכן, בנוסף למוטיבאציות הרגילות של תלמידים להצליח ולקבל ציונים טובים, לי היה כוח מניע נוסף: ידעתי שכל עוד אני מצטיין, ירד מהורי נטל כספי כבד.

אפשר להגיד שכל ילדותי עברה הרחק מכל הקשור ליהדות. בניגוד לכל אחי ואחיותי, לא ידעתי לדבר או לכתוב אידיש. אף אחד מחברי לא היה יהודי.

למרות זאת, הייתי מרבה לשמוע את המשפט הנפוץ והמקומם: "אתה בחור טוב, אתה לא נראה יהודי". למשפט זה, תהיה שנים אחר כך, השפעה חשובה על בחירת דרך החיים שלי.

כבר בתקופת בית הספר היסודי התפתחה אצלי תופעה שתלווה אותי אחר כך כל חיי. בהזדמנויות שונות ומשונות, הייתי מוצא את עצמי לפתע מתעורר. כלומר, הייתי נרדם, בלי להרגיש! זה היה קורה בתדירות גבוהה, בכל מקום וזמן. בבית הספר הייתי יושב בשורה הראשונה (בברזיל היה נהוג שסדר הישיבה הוא לפי הציונים) והמורים היו מעירים אותי באמצע השיעור. בקולנוע לא הייתי מצליח לראות אף סרט עד סופו. אפילו את השיעורים בבית לא הצלחתי להשלים בלי שאני אמצא את עצמי שרוע על המחברות. פעם זה אפילו קרה באמצע

הרחוב. בעת נסיעה בחשמלית פתוחה, היינו נוהגים להישען על פלטפורמת עץ חיצונית. באחד הימים, מצאתי את עצמי מתעורר כשאני שרוע על הכביש, התיק פתוח, המחברות מפוררות ואני מבחין שהחשמלית אשר בה נסעתי מתרחקת. טוב שהחשמליות האלה לא נוסעות ברוורס...

בתור ילד, מאוד אהבתי ספורט. בנוסף לשחייה, תמיד שיחקתי כדורסל וכדורעף ובעיקר, כמו כל ברזילאי טוב – הרבה הרבה כדורגל...

בשנת 1937, בהיותי בן אחת עשרה, הכרתי את אהבתי הראשונה. קראו לה רוזה, והיו אלה הצמות הארוכות שלה שמשכו את עיני ושבנו את לבי. שמחתי כשהיא הרשתה לי לסחוב את ספריה וללוות אותה הביתה, ונרתעתי רק כשחברי לעגו וקראו לי בכינוי הנורא "מְרִיקָנְהָ", בן שמשחק עם בנות... ברגעים כאלה הייתי נאלץ להראות לה את הזרת לסימן "ברוגז", ולהתרחק ממנה. כמו שאומרים: "אין אהבות שמחות"...

בבית הספר היה ילד יהודי שמן, שמואל שמו, שתמיד היו ברשותו ספרים שנקראו אז "פורנוגרפיים". הוא הראשון שגילה לי שילדים מגיעים לעולם בעקבות יחסי מין בין אבא לאמא. הייתי כל כך נרעש, כמעט הרבצתי לו! "אתה מעיז להגיד לי שהאבא שלי מקיים יחסי מין עם האמא שלי??" שנים לקח לי להתגבר ולסלוח לו על הדבר האיום הזה!

שנת 1942 היתה שנה מאוד חשובה בחיי. הייתי בן 16 ומאוד אהבתי לשחק כדורגל, בעיקר בתפקיד השוער. אלא שהכדורגל נחשב אז משחק בזוי, נחלתן של השכבות הנמוכות. ארבעת אחי הבוגרים לא הסכימו שהאח הקטן וה"אינטליגנט" שלהם יקח בו חלק (דבר שלא מנע מהם

לשחק באופן קבוע בקבוצת הבוגרים של "מכבי"...). למעשה, אפשר לאמר שהאהבה לספורט גרמה לי, בפעם הראשונה, להסתיר דברים מהמשפחה שלי. מבלי שידעו בבית, הצטרפתי לקבוצת הכדורגל של הגימנסיה "קרן־זירו", ואחרי זמן הפכתי לשוער הקבוע שלה.

רצה הגורל שקבוצתי שיחקה נגד קבוצת הנוער של "מכבי" (בה שיחק, דרך אגב, שמואל קריב, שפרבות הימים יגיע איתי לברור חיל ויהפוך לאחד מחבריי הטובים ביותר). בתצוגת משחק נהדרת ניצחנו את "היהודים" בתוצאה 0:3. נראה שאנשי "מכבי" מאוד התרשמו ממני, כי מיד אחרי זה הוזמנתי לשחק בקבוצה שלהם. ההזמנה החמיאה לי וסיקרנה אותי. ביררתי קצת, ונודע לי שנערי "מכבי" משתייכים למחלקת הנוער של "המרכז העברי-ברזילאי לסיוע לנפגעי מלחמה". הם לא רק שיחקו כדורגל, הם גם היו נפגשים בכל שבת לשיחות. ולא סתם: היו שם גם בנות וגם ריקודים!

החלטתי להצטרף. ככה התחלתי לשמוע הרצאות על נושאים כבדים כמו "יהדות" ו"ציונות". בהתחלה זה היה משעמם. לפעמים אפילו היו מדברים באידיש, ולא הייתי מבין כלום. אבל מה לא יעשה נער בן שש עשרה כדי שיוכל להנות מחברת המין היפה? לאט לאט גם התוכן התחיל לחלחל ולחדור לתוכי. יותר ויותר גיליתי עניין וכך, בעצם, התחלתי את הפרק היהודי בחיי.

שנת 1942 היתה גם השנה בה ברזיל הצטרפה למלחמת העולם השנייה. לפני כן לא היה ברור לאיזה צד ברזיל תצטרף. הרודן ג'טוליו נרגאס, אשר שלט במדינה ללא עוררין, היה בעל נטיות פאשיסטיות. למפלגה האינטגרליסטית, הסקציה הברזילאית של הפאשיזם, היתה השפעה רבה והיא הפעילה לחץ למען הצטרפות ברזיל

לציר הגרמני-איטלקי-יפאני. אבל הגורל פועל בדרכים משונות. משום מה, צוללות גרמניות הטביעו אניות ברזילאיות. אולי היה זה בשל החשד שהן נשאו הספקה לכוחות בנות-הברית, ואולי זו היתה פשוט טעות. בכל אופן, האירוע גרם לזעם רב בברזיל והפך את היוצרות. כך, כמעט בדרך המקרה, הצטרפה ברזיל אל כוחות בנות-הברית.

בתור צעד ראשון, הוחלט לשגר כח משלוח (Força Expedicionaria) לאיטליה. לתדהמת כולנו, התברר שאחי יצחק הוא בין המגוייסים. כל החיילים רוכזו בעיר ריו דה ז'נירו, ב"וילה מיליטאר", מקום בו עברו אימונים והתכוננו למלחמה מעבר לים. כמעט כל היהודים אשר גוייסו ניסו להשתחרר בכל דרך אפשרית: המציאו אישורים שונים, עקרו שיניהם ואף ירו באצבעות הרגליים. יצחק לא חיפש דרך להתחמק. בעקשנות האופיינית לו הוא הודיע ש"הוא מוכן להתייצב מול גורלו".

נסעתי לבקר אותו בריו. זו היתה הפעם הראשונה שעשיתי את הדרך, אותה אעשה אחר כך עוד מאות פעמים. עשר שעות ארכה הנסיעה ברכבת. אחר כך חיכיתי שלוש שעות בתחנה, עד שיצאה רכבת לבסיס הצבאי. ומיד אחרי שהגעתי ופגשתי את אחי, כבר הייתי צריך לצאת חזרה הביתה: הכסף הספיק לי בקושי לכרטיסי הרכבת, בוודאי לא לאוכל ומלון.

כמה ימים לאחר מכן, כשאחי עמד בין החיילים שהמתינו לעלייה לאנייה, הגיעה הודעה: בלחץ ההורים מסאן פאולו הוחלט להשאירם למשלוח הבא.

למזלנו, המשלוח הבא לא יצא לאירופה. באותם קרבות בהם החיילים האלה היו אמורים להשתתף – היה מספר

עצום של קורבנות, ורכבות מהם נשארו בכתי קברות באיטליה.

מוראות המלחמה האיומה המתרחשת מעבר לים לא היו הדבר היחיד שגיליתי בגיל שש עשרה. באותה שנה החליט מושל סאן פאולו, אָדְמָאָר דֶּה בָּארוֹס, להעביר את אלפי הזונות אשר היו מפוזרות בכל העיר לשני רחובות מרכזיים בשכונה בּוֹס-גֵ'טוֹ, הלא היא השכונה המרכזית של היהודים.

אולי היו לכך שיקולים מוצדקים, אבל לגישה האנטי-שמית שלו בוודאי היתה השפעה לא קטנה. השכונה נעשתה מרכז לכל מיני פושעים והיהודים התחילו לעזוב אותה בהדרגה. ככה נפגשתי לראשונה עם שתי תופעות מכוערות בברזיל: הזנות הגלויה והאנטישמיות.

מעניין איך מאורעות קטנים נשארים חרוטים בזיכרונו. הרבה זמן חלמתי על ארוחה במסעדה. אחי לוּאִיז ידע זאת. פעם, כשהצליח למכור הרבה סירים (אחת מהפרנסות הרבות שלו) הזמין אותי סוף-סוף לצהריים במסעדה צנועה בשכונה אֵיפִיֶ'נְגָה. מרוב התרגשות, לא אכלתי לפני כן יום שלם. כשהמלצר שאל מה רצוננו, צעקתי "סוֹרְטִידוֹ!" (מנה עממית זולה, הכוללת אורז-שעועית-סלט-סטייק). אך ברגע שהוא הגיע עם המנה, הרגשתי לפתע כאב בטן חד. נאלצתי להיפרד מן הצלחת החלומית ולרוץ לשירותים. אחרי כמה דקות חזרתי רעב ומלא ציפייה. אלא שכבר היה מאוחר: המלצר חשב שוויתרתי, והוריד את הצלחת. שבועות לא סלחתי לאחי!

ומשנה זו, עוד שני זיכרונות:

הראשון - נבחרתי להיות המנהל הספורטיבי של "המכבי הצעיר". זו הפעם הראשונה שמישהו במשפחתנו

נכנס לתפקיד עסקני. מאז עסקתי רבות בתפקידים מסוג זה,
אולם איש מאחי ואחיותי לא עשה זאת.
והזיכרון השני – לעולם לא אשכח את הפנים המופתעות
של אחי המבוגרים כשנודע להם שאני יודע (ויודע היטב)
לשחק כדורגל! זמן קצר אחרי כן, הועברתי לקבוצה
הבוגרת של "מכבי" ושיחקנו יחדיו כל חמשת האחים.